

Las Madres de Plaza de Mayo

- Ett framsteg eller bakslag för jämställdhet i Argentina?

Abstract

1976 till 1983 var en tid av politisk terror i Argentina. Det sägs att över 30 000 människor *försvann* genom militärjuntans övergrepp. Las Madres de Plaza de Mayo var en kvinnorörelse som bestod av mödrar till *försvunna* och som arbetade för mänskliga rättigheter. De tog sig in i den offentliga sfären med hjälp av sitt moderskap och trotsade därmed även distinktionen mellan det privata och det offentliga. Olika feministiska teorier behandlar detta ämne. Vissa har kritiserat deras val att betona moderskap, då det kan förstärka rådande könsstrukturer i det offentliga. Andra, så som Tredje världen feminism menar att moderskap som ett politiskt verktyg inte behöver innebära något negativt för kvinnan. Vi menar att Las Madres genom sin kamp för mänskliga rättigheter och demokrati har förbättrat kvinnans möjligheter att uppnå jämställdhet. De har som kvinnorörelse gett plats för kvinnor att utveckla en politisk identitet och bidragit till kvinnlig empowerment i en annars marginaliserande kulturell och politisk kontext.

Nyckelord: Las Madres de Plaza de Mayo, Argentina, Jämställdhet, Kvinnorörelse, Feminism

Innehållsförteckning

1	INLEDNING	1
1.1	Syfte och Problemformulering	1
1.2	Teori	2
1.3	Metod och Material	3
2	TEORI & BEGREPP	5
2.1	Feministisk Teori	5
2.1.1	En överblick	5
2.1.2	Den Privata och den Offentliga Sfären	6
2.1.3	Lika eller Olika	7
2.1.4	Tredje Världen Feminism	8
2.2	Begrepp	9
2.2.1	Kvinnorörelser	9
2.2.2	Jämställdhet	11
3	EMPIRI	12
3.1	Den kulturella kontexten; Latinamerika.	12
3.1.1	Machismo och Marianismo.	12
3.2	Den argentinska politiska och historiska kontexten.	13
3.2.1	Kvinnan i den argentinska politiken.	13
3.2.2	Det smutsiga kriget 1976-1983. <i>De försvunna</i> .	14
3.3	Las Madres de Plaza de Mayo.	15
3.3.1	Las Madres tar upp kampen för de <i>försvunna</i> .	15
3.3.2	Las Madres efter 1983.	16
4	ANALYS	18
4.1	Las Madres –en kvinnorörelse? – i kamp för kvinnan?	18
4.2	Det Privata blir Offentligt.	19
4.3	I konflikt med feminismen ?	22
4.4	Mänskliga Rättigheter – Kvinnans rättigheter.	23
4.5	Las Madres demokratiska påverkan – demokratins jämställdhet.	24
4.6	Globalt & lokalt, spillover-effekten.	25

5	DISKUSSION	26
6	REFERENSER	28

1 Inledning

“We realize that to demand the fulfillment of human rights is a revolutionary act, that to question the government about bringing our children back alive was a revolutionary act. We are fighting for liberation, to live in freedom, and that is a revolutionary act. The day in which there will be no more hunger, that justice will be done, that the murderers will be in jail, then we will have accomplished a revolution. To transform a system is always revolutionary.”

Las Madres de Plaza de Mayo
(Guzmán 1994 s 195)

Organisationen Las Madres de Plaza de Mayo föddes under en period i Argentinas historia som präglades av våld, terror, kidnappning, tortyr och mord. Deras kamp grundade sig i deras roll som mödrar och de kämpade för rätten till liv och för frihet från politiskt förtyck. Dessa kvinnor hjälpte till att förändra det argentinska samhället. Dessa kvinnor var med att skriva historia. Las Madres kamp är oundvikligen ett intressant fenomen som väcker känslor i en kraftfull blandning av ilska och hopp. Hos oss väcktes utöver detta många frågor och vi fastnade vid frågan om Las Madres även förändrade framtidsutsikterna för den offentliga kvinnan i Argentina. Här tar vårt arbete sin utgångspunkt.

1.1 Syfte och Problemformulering

Frågeställningen vi har valt att utgå ifrån och besvara i detta arbete lyder som följande:

Har Las Madres de Plaza de Mayos arbete bidragit till ökad jämställdhet i det argentinska samhället?

Syftet är att i detta arbete analysera Las Madres närvaro i den argentinska politiken. Detta genom att undersöka hur denna organisation utifrån feministisk teori kan anses ha bidragit till att förstärka kvinnans ställning i den offentliga sfären.

Frågeställningen grundar sig på den problematik som ligger i att dessa kvinnor i sin kamp antog rollen som mödrar och fruar till försvunna barn och män, och inte kämpade i egenskap av kvinnor. Detta är ett omtvistat ämne även inom feministisk teori, vilket har lett till flera olika tolkningar av liknande fenomen. Las Madres aktioner kan ses både som ett bra men även ett dåligt sätt för kvinnor att ta

sig in i den offentliga sfären. Att kvinnans politiska angelägenheter domineras av frågor från den privata sfären kan även anses förstärka rådande social struktur och könsmaksordning.

Vår förhoppning är att vår analys även kan bidra till fortsatt forskning om kvinnorörelser och kvinnors politiska identitet. Vidare har vi som syfte att genom vår undersökning kan ge nytt sken i diskussioner gällande begreppet kvinnorörelse. Ett begrepp som ofta förknippas direkt med en sorts kollektivisering av kvinnan och som ett automatiskt framsteg för kvinnors jämställdhet.

Denna undersökning kan ses som ett fall av flera olika slag. Den kan användas som ett bidrag till forskningen om kvinnans roll i den offentliga sfären, ifrågasättandet av kopplingen mellan kvinnorörelse och jämställdhet, men även i diskussionen om skiljelinjen mellan den privata och offentliga sfären.

Den kan även utgöra ett inlägg i debatten om den latinamerikanska kulturella kontextens betydelse för kvinnans ställning i samhället.

Las Madres de Plaza de Mayo har utträttat mycket inom den argentinska politiken för sociala och mänskliga rättigheter. De vågade ifrågasätta rådande politik, i en tid av terror och förtryck och med risk för sina egna liv.

Vi vill under inga omständigheter ifrågasätta om Las Madres har gjort något bra för det argentinska samhället. Det har de. Vi vill ställa frågan om deras arbete bidragit till ökad jämställdhet i Argentina.

Vår ambition har inte varit att revolutionera diskursen om den offentliga och den privata sfären och våra slutsatser utgör inte ett svar på den problematiken. Våra resurser har varit begränsade men vår förhoppning är ändå att vi kan bidra med ett intressant inlägg till studierna om kvinnorörelser.

1.2 Teori

I undersökningen har vi valt att utgå från feministiska teoribildningar. Anledningen har varit att dessa teorier i stor utsträckning behandlar ämnet kvinnorörelser i stort och det specifika fallet för vår studie, Las Madres de Plaza de Mayo.

Feministiska teorier är kritiskt inställda till de rådande strukturerna, vilket gör att vi med hjälp av dessa teorier kan ifrågasätta normer som idag tas för givet. En grundstenen i feministisk teori är problematiken gällande uppdelningen av den privata och offentliga sfären som på olika sätt marginaliserar och formar kvinnans identitet.

Den feministiska ansatsen analyserar vad kvinnans tillskrivna roll i dessa olika sfärer har för betydelse för den helhetsbild som skapas av en kvinnas roll, en kvinnas egenskaper och som sedan även formar kärnfrågorna inom politiken.

Den feministiska teorin ger även förutsättningar för att kunna utreda begreppen kvinnorörelse och kvinnokamp för att i nästa steg analysera jämställdhet i den kulturella kontexten Las Madres verkat i.

Inom feministisk teori har forskare med skiljda angreppssätt analyserat kvinnors politiska situation i Latinamerika vilket ger oss ett brett spektrum av teoretiska utgångspunkter. Det har funnits flera motsättningar inom feministisk teori som har varit relevanta för vår undersökning. En av dessa motsättningar är den mellan den västerländska respektive den s.k. Tredje världen feminismen, som sett till kulturella förutsättningar i kampen för kvinnan i politiken.

En annan motsättning gäller den om hur kvinnan ska ses i förhållande till mannen. D.v.s. om hon i sin kamp för jämställdhet ska kämpa för att bli lika män eller bejaka de skillnaderna som finns de emellan.

Vår tes är att Las Madres indirekt har gjort någonting för jämställdheten i Argentina, trots att flera feministiska teoretiker framhåvt hur deras tillvägagångssätt att ta sig in i den offentliga sfären har fått negativa utfall för kvinnans roll i politiken. Vi har velat ta vår utgångspunkt i ett kritiskt perspektiv för att analysera begreppet moderskap i politisk och kulturell kontext. Vår förförståelse har varit att det finns andra sätt att förbättra jämställdhet än att arbeta för det explicit, bl.a. genom kvinnlig empowerment¹ och genom kampen för demokratiska rättigheter.

1.3 Metod och Material

Vi har valt att göra en fallstudie av Las Madres de Plaza de Mayo.

Anledningen till att vi har valt att göra denna studie är främst för att vi anser att jämställdhet är ett mycket aktuellt ämne i dagens forskning. Att vi just har valt att göra en fallstudie på Las Madres är för att vi anser att de är ett intressant fall där många aspekter av kvinnors politiska engagemang kan analyseras.

Vi har valt att använda oss av feministiska teorier för att på så sätt göra en teorikonsumerande studie. Vi har valt att inte ställa teorierna så mycket emot varandra, och säga vilken teori som är mer riktig än den andra. Istället har vi tagit hjälp av de olika teorierna för att kritiskt granska fenomenet och ge flera infallsvinklar i analysen av Las Madres.

¹ Engelskt begrepp med innebörden: ökning av makt, styrka, självkänsla, ställning

I den empiriska delen av arbetet har vi försökt att vara så objektiva som möjligt. Det ska ge läsaren en bakgrund, d.v.s. den grundfakta som krävs för att förstå våra analyser. Vi har valt att först redogöra för den historiska, politiska och kulturella kontexten som Las Madres verkade i, för att därefter ge en beskrivning av själva rörelsen.

Det kan ifrågasättas om vår analys är något vinklad då den enbart utgår från feministiska teorier. Våra invändningar mot denna kritik är dock att vi har valt denna teoretiska utgångspunkt just för att denna skola har behandlat ämnet, d.v.s. jämställdhet, kvinnorörelser och Las Madres. Det är främst feministiska teoretiker som har intresserat sig för att analysera kvinnors roll i det offentliga.

Vi har använt oss av sekundärmaterial, av feministiskteoretisk litteratur samt av böcker om Latinamerika generellt och Las Madres specifikt. De författare vi refererat till har redan i sitt arbete en analyserande ton och vår studie bygger sålunda i mångt och mycket på redan behandlat material. Vi vill specifikt påpeka att författaren Guzmán Bouvard, i sin bok om Las Madres, har givit en riklig information om rörelsen, men med en mycket romantiserande underton. Vi har försökt att vara strikt objektiva i vår empiriska del, men vill vara tydliga med vår intersubjektivitet och sålunda explicita med att vår analys inte bygger på primärmaterial. Då detta är en B-uppsats i statsvetenskap har vi haft restriktioner vad gäller våra resurser och har arbetat utifrån det material vi haft att tillgå.

2 Teori & Begrepp

2.1 Feministisk Teori

2.1.1 En överblick

Begreppet feminism är inte ett enhetligt begrepp, vilket gör att det i ett försök att skapa en enhetlig definition av begreppet kan utsätta författaren i fråga för svårigheter. Det finns många inriktningar inom feministisk teori, vilket gör att en kategorisering av dessa teorier riskerar att förenkla den verkliga bilden av vad feminism egentligen är (Freedman 2003 s 7-8). Det enklaste sättet att definiera feministisk teori är helt enkelt att utgå från det lilla, som den uppsjö av olika inriktningar kan sägas ha gemensamt. Det gemensamma för dessa teorier är att de har samma grundtanke. Grundtanken är att genom en feministisk ansats uppmärksamma den underordnade position kvinnor har i samhället idag och den diskriminering som de utsätts för p.g.a. könstillhörighet. Feministiska anhängare vill inte bara belysa denna grundtanke utan även förändra rådande samhällsstruktur, som innefattas av den sociala, kulturella och ekonomiska ordningen (Freedman 2003 s 7).

Diskussionerna skiljer sig åt när det gäller bl.a. synen på kvinnan som lik eller olik mannen men även i behandlingen av den privata och den offentliga sfären. Båda är dock centrala bitar i feministisk teori vilket gör att en närmare beskrivning av detta även kommer göras i denna uppsats.

För att kunna dra några slutsatser om Las Madres utifrån ett feministiskt perspektiv har vi valt att inte göra några skarpa distinktioner mellan olika feministiska grupper. Risken finns att vår analys av vårt fenomen blir för uppdelad i sin karaktär. En kategorisering av olika feministiska teorier skulle kräva skilda analyser där utgångspunkten skulle behöva roteras för att på så sätt resultera i en icke enhetlig resultatdragning. För att slippa detta har vi istället valt att först redogöra för vad som är centralt i feministisk teori, problematiserat detta, för att därefter argumentera för de delar av feministiska teorier vi valt att applicera på vårt fall. Vi väljer alltså att utgå från olika personers slutdragningar och inte utgå direkt från några specifika skolor, förutom Tredje världen feminism.

2.1.2 Den Privata och den Offentliga Sfären

Uppdelningen av samhällen i en privat och offentlig sfär bottnar från början i den liberala och den republikanska traditionen. Detta har med feminismens framväxt kritiserats, då kvinnan anses ha förpassats till den privata livssfären och därmed stängts ute från den politiska aktiviteten. Den offentliga sfären har av tradition utgjorts av statsmakten, medan den privata sfären utgjorts av själva familjelivet. Dessa två har behandlats som två separata delar, där den privata sfären inte setts som ett ansvarsområde för lagstiftandet (Freedman 2003 s 43). Denna uppdelning har enligt feministisk teori lett till en polarisering där politik och maskulinitet förknippas med den offentliga sfären medan kvinnan med den icke politiska, privata sfären (Cubitt, Greenslade 1997 s 53).

Feministisk teori menar att distinktionen måste omformas i dess karaktär och inte som många tror tas bort som analysinstrument. De två sfärerna måste ses i förhållande till varandra och inte som två skilda enheter. Det privata blir således även det politiska eftersom familjen och privatlivet även den påverkas av de offentliga faktorerna. Feministisk teori hävdar nämligen att den traditionella distinktionen mellan det privata och det offentliga hämnar kvinnans möjlighet att kunna uppnå jämställdhet, då det privata inte ses som en del av den politiska arenan (Freedman 1997 s 45-46).

Det får dock inte glömmas att gränsdragningen mellan det privata och den offentliga sfären bestäms av den historiska och kulturella kontexten vi finner den i. Gränsdragningen är med andra ord inte konstant utan föränderlig. (Cubitt, Greensland 1997 s 54).

Latinamerika brukar användas som ett bra exempel på hur en privat angelägenhet plötsligt blir en angelägenhet även i den offentliga sfären. Mycket av forskningen visar hur kvinnor i ett flertal latinamerikanska länder blev delaktiga i den offentliga arenan just när det ”personliga blev politiskt” (Cubitt, Greensland 1997 s 56). Logan har i en av sina teorier framhållt hur dessa kvinnors deltagande grundats på den traditionella rollen som tillskrivits kvinnan i den privata sfären. Oftast då i form av fruar eller mödrar. Genom att använda sig av den tillskrivna identiteten blir deltagandet även ett sätt att utföra den tillskrivna rollen ännu bättre. Att bry sig om sina män och barn, visa på den omsorg som de bär på, som tillslut har fått dem att även bli politiska. Det handlade alltså inte om någon ny identitet som växt sig stark i deras medvetande utan om en roll som levs vidare även i politiken (Cubitt, Greensland 1997 s 56).

Idén att ta sig in i den politiska arenan med hjälp av moderskap som drivkraft är problematiskt. Flera feministiska teoretiker anser att detta egentligen inte är det bästa sättet för kvinnan att ta sig in i den offentliga sfären. Detta eftersom den sociala hierarkin som finns i det privata enbart flyttas över och istället förstärks den i det offentliga. Det finns en risk att det privata fortsätter att förknippas med kvinnan och det offentliga med mannen, vilket i sig kommer att förstärker den

sociala och politiska identitet som redan tillskrivits kvinnan (Cubitt, Greenland 1997 s 56). Kvinnors mobilisering i Latin Amerika byggde således på de moraliska grunder och familjeband som fanns inbyggda i den privata kvinnorollen. I en analys av jämställdhet i ett samhälle är det därför viktigt att forskaren granskar hur kvinnan tagit sig in i den offentliga sfären, och inte enbart själva faktumet att hon tagit sig in genom en kvinnorörelse.

Det finns dock andra teoretiker som framhåller att den traditionella rollen som kvinnan använder sig av för att ta sig in i den offentliga sfären inte behöver utgöra ett problem för att uppnå jämställdhet i det långa loppet. Det kan t.o.m. innebära startskottet. Elisabeth Jelin framhåller hur kvinnans engagemang i kvinnorörelse kan utvecklas till en ny identitet. När kvinnorna i Latin Amerika konfronterade statens intervention i den privata sfären gjorde de inte det genom traditionella, mansdominerande mellanled. Jelin menar att den politiska medvetenheten hos kvinnorna växer parallellt med att deras offentliga identitet byggs upp. Utvecklingen av den offentliga identiteten kommer sedan att forma den sociala strukturen och därmed med stor sannolikhet öka jämställdheten. Denna argumentation har dock utsatts för kritik. Kvinnors engagemang i sociala rörelser behöver inte betyda att förändring i traditionella könsroller kommer att ske. Förutsättningen för en sådan utveckling är att kvinnorna kan bibehålla utrymme för utveckling och dialog kvinnor emellan (Cubitt, Grennslan 1997 s 57).

2.1.3 Lika eller Olika

Inom feminismen har debatten om kvinnans likhet/olikhet gentemot mannen alltid varit aktuell. På vilket sätt kan kvinnan komma ur sin underordnade position? Genom att framhäva sin likhet eller olikhet? Det råder skilda meningar om detta. Vidare är de två begreppen i sig komplicerade, vilket ställer feminister inför en rad frågor innan ett ställningstagande kan göras. Att kräva jämställdhet med vilka män? På vilka punkter? Om skillnaden ska framhävas gäller det naturliga och biologiska skillnader eller skillnader som beror på sociala och ekonomiska villkor. Ska jämställdhet krävas i resultat eller i utgångsmöjligheterna? Vilken ställning man än tar så är målet detsamma, d.v.s att undanröja kvinnans underordnade ställning i samhället. Frågan som kvarstår är dock vilken strategi som bidrar till ett positivt resultat.

Att framhäva skillnaden mellan män och kvinnor innebär en rad komplikationer. Det finns en risk att framhävandet av kvinnans olikhet från mannen enbart reproducerar de rådande strukturerna. Det är nämligen ett faktum att rättfärdigandet av kvinnors diskriminering i århundraden skett genom just framhävandet av de skillnader som finns män och kvinnor emellan. Eftersom kvinnan ansetts vara olik mannen så kan hon även behandlas annorlunda (Freedman 2003 s 17-19). Det finns dock de som hävdar att den naturliga

könsskillnaden kan användas för att stärka kvinnans ställning i samhället. Främst handlar det om moderskapet. Den maternalistiska skolan är övertygad om att kvinnan genom sina positiva egenskaper som förknippas med rollen som moder (omsorg, kravlös kärlek m.m.) kan öka sina möjligheter att frambringa jämställdhet. Att använda moderskapet som ett sätt att förändra, eller stå emot en regim blir något unikt, något som bara en kvinna kan göra. På detta sätt kan kvinnan vinna uppskattning för sin olikhet, vilket kan ge henne möjlighet att bli behandlad på ett mer jämställt sätt i det långa loppet (Lister 1997 s 150).

Detta har dock ifrågasatts av andra feministiska forskare, så som Pateman. Hon menar att kvinnor genom att framhäva sin olikhet riskerar att konsolidera kvinnors marginalisering. Resultatet blir, hävdar Pateman att kvinnan blir inkorporerad i politiken på basis av sin underordnade ställning. Vidare finns det en risk att kvinnan ses för mycket som en specifik social grupp. En kollektiv identitet tillskrivs dem, där skillnader kvinnor emellan blir förbisedd (Lister 1997 s 152). Det kan handla om ras, ålder och sexuell läggning som individen ifråga identifierar sig mer med. Dessutom ligger även risken i att feminister i sin kamp för jämställdhet återskapar de definitioner av skillnad som hållit kvinnor underordnade, då de ställs som en kollektiv identitet emot männen (Freedman 1997 s 23).

Att en kvinnorörelse använder sig av moderskap som drivkraft kan alltså ses som både något positivt och negativt. I analysen måste man därför även hänsyn till den kulturella kontexten. Omständigheterna kan ibland inte ge utrymme för någon annan metod för kvinnor att ta sig in i den offentliga sfären. I Argentina, hävdar Feijoo och Gogna att kvinnornas offentliga roll med moderskapet i centrum, var ett strategiskt sätt för de att skydda sig mot fysisk våld. Främst då deras roll i den offentliga sfären i form av mödrar stod för något gott, något oförstört som inte bör utsättas för grymhet. Detta kommer dock enbart göra sig gällande om den kulturella och politiska kontexten tillåter det. Det finns flera exempel där militärregimer valt att inte ha någon respekt för femininitet. Resultatet där blev att kvinnorna istället förnedrades eller våldtogs. Guatemalas indiankvinnor är ett bra exempel på detta (Jelin 1997 s 78). Förnedring av kvinnor är vanligt främst i krigsföring. I forskningen har man förklarat detta med att våldtäkt blir ett sätt att förnedra männen på motståndarsidan. Genom att våldtas deras kvinnor visar de på deras oförmåga att kunna skydda sina kvinnor och därmed även sitt folk/land. (www.redcross.se 2005-04-18).

2.1.4 Tredje Världen Feminism

Kvinnorna vid Congreso Feminino Internacional i Buenos Aires 1910 och två feministkongresser i Mérida i Mexico 1916 banade väg för den feministiska medvetenhet som karaktäriserat latinamerikansk feminism och som skiljer sig från den västerländska feminismen (Tiano 2001 s 272). Istället för att ta avstånd från sina feminina roller som fruar och mödrar grundar sin Tredje världen feministiska tankar på att undanröja de hinder

som föreligger för kvinnan att framgångsrikt sköta dessa roller samtidigt som hon ska kunna använda dem som plattformar utifrån vilka hon kan kritisera och förändra samhället. Många kvinnor i Latinamerika har använt sig just av rollen som mödrar och fruar som en bas för deras agerande i den offentliga sfären och detta med politisk framgång (Tiano 2001 s 272).

Att ta hänsyn till kulturella, historiska och globala processer som äger rum parallellt med den plats och tid vi väljer att analysera är viktigt. Kritiska feminister menar att detta är något som för ofta förbises i feministiska studier. Främst riktas kritiken mot studier gjorda av västerländska kvinnor som studerat kvinnor i tredje världen (Steans 1998 s 175). Feminismen har sitt ursprung i den mer utvecklade världen och teorierna sägs vara anpassade främst till den inhemska kontexten. D.v.s. en kontext som motsvaras av industrialisering, välstånd och demokrati (Jaquette s 11989). Den s.k.Tredje världens feminister menar att som ett resultat av kapitalismen så har tredje världens kvinnor även blivit förtryckta av andra faktorer än enbart av själva patriarkatet². Det kan handla om ekonomiska faktorer, eller om familjismens ideologi³ för att ta några exempel (Freedman 2001 s 75).

Vi har tagit till oss denna kritik och därmed försökt att även ta hänsyn till den politiska och kulturella kontexten som Las Madres fanns i. På detta sätt kan deras arbete eventuellt även ses som ett framsteg för kvinnans kamp för jämställdhet. Något som vi kommer att återkomma till under själva analysen.

2.2 Begrepp

2.2.1 Kvinnorörelser

Fenomenet kvinnorörelse är ett av de studieobjekt som regelbundet återkommer i feministiska forskningsansatser men även i generella studier om kvinnors roll i politiska sammanhang.

Trots detta så har det i den litteratur som behandlat kvinnorörelser respektive sociala rörelser hittills inte funnit någon enhetlig definition av fenomenet (McBride Stetson, Mazur 2003 s 4). Frågan är hur detta egentligen påverkar slutsatsdragningarna.

² (http://en.wikipedia.org/wiki/Third-World_Feminism)

³ betonar den traditionella familjens eller släktgruppens värde och samhällsbevarande betydelse samt sätter familjens/släktens behov före individens

Konsekvenserna kan sägas vara flera. Främst gäller detta i komparativa studier som är nationellt gränsöverskridande. Kvinnorörelser som ska jämföras måste ha samma grundbas, samma igenkännlighet. Validiteten i studier om kvinnorörelser kan lätt komma att ifrågasättas just p.g.a bristen av en enhetlig definition av begreppet. Detta då slutsatser kan vara svåra att göra om vi inte vet med säkerhet att vi mäter samma fenomen (McBride Stetson, Mazur 2003 s 17). Kan Las Madres ses som en kvinnorörelse och på vilka grunder? Trots att vår undersökning om Las Madres utgörs av en fallstudie, är det även av betydelse i den här studien att precisera begreppet. Främst då vi på så sätt ger möjlighet att använda våra slutsatser i analys av andra kvinnorörelser. Om det inte har framgått tidigare så definierar vi Las Madres som en kvinnorörelse, trots att de inte kämpade direkt för kvinnans jämställdhet.

Det är nämligen vanligt förekommande att begreppet kvinnorörelse per automatik förknippas med kvinnor som kämpar för just kvinnans ökade jämställdhet i samhället. Detta är något som bör ifrågasättas, då definitionen med sin snävhet kan exkludera eventuellt viktiga fall för komparativa slutsatsdragningar. Kvinnorörelser kan vara mycket olika varandra men ändå ha gemensamma drag som gör det möjligt för forskare att dra eventuella slutsatser trots skilda kontexter. Finns det dock inte en risk för att denna kollektiva tillskrivning av kvinnorörelser bortser från de olikheter som finns dem emellan som riskerar att underminera validiteten i en komparativ studie?

Att göra denna kategorisering har sina för och nackdelar, men som McBride och Mazur även framhåller i sin avhandling så är det trots allt möjligt. Så länge forskaren ifråga har en klar definition av fenomenet och tar hänsyn till omständigheterna, de kulturella och politiska, som fenomenet har utvecklats i (McBride Stetson, Mazur 2003 s 20).

Till detta vill vi ytterligare tillfoga att det även är till fördel att göra en underkategorisering av begreppet kvinnorörelse för att på sätt ändå markera mångfalden som begreppet rymmer.

Las Madres definierar vi som en kvinnorörelse och människorättsorganisation då den:

Var autonom från staten och därmed utgjorde en del av det argentinska civila samhället. Vidare bestod medlemmarna enbart av kvinnliga medlemmar, vilket gör att den enligt vår breda definition kan klassas som en kvinnorörelse. En underkategorisering bör dock göras, för att precisera rörelsens karaktär. Las Madres var inte en feministisk rörelse, då Las Madres inte kämpade explicit för att förbättra kvinnors jämställdhet. Däremot var det en människorättsorganisation då det överhängande målet var att bekämpa militärregimens övergrepp på befolkningen.

2.2.2 Jämställdhet

Jämställdhet är ett komplicerat begrepp, då det måste fastställas under vilka punkter som kvinnor och män ska behandlas lika.

Den generella definitionen av jämställdhets begreppet brukar vara att det i ett samhälle råder jämställdhet när män och kvinnor har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter (Nationalencyklopedin).

Detta är dock svårt att mäta i konkreta situationer. Ofta blir slutsatsdragningarna en tolkningsfråga. Är t.ex. en utbildning jämställd när hälften är kvinnor och hälften män? (Murphy 1998 s 2). Eller är det jämställt när alla har tävlat med lika villkor för att få en plats i klassen? Ett bra exempel på hur t.ex. kvoteringsystem kan ifrågasättas.

Det gäller att se på omständigheterna och inte bara på själva utfallet. Sett ur ett feministiskt perspektiv blir detta extra viktigt. Hur ska jämställdheten uppnås? Ska kvinnans likhet eller olikhet gentemot mannen framhävas? Vilken process leder till bästa utfall? (Murphy 1998 s 33).

Till följd av detta har vi valt att i vår fallstudie inte bara se på utfallet utan även på omständigheterna som rådde under Las Madres verksamhet. Förhoppningen är att på så sätt belysa Las Madres ur ett annat perspektiv än det tidigare har gjorts. Detta kan eventuellt resultera i att deras arbete även kan ses som ett framsteg för kvinnans jämställdhet och inte bara som en kvinnorörelse som kämpade för att få tillbaka sina förlorade barn och män.

3 Empiri

3.1 Den kulturella kontexten; Latinamerika.

På den latinamerikanska kontinenten, från Argentina i söder till Mexico i norr, är begreppen machismo och marianismo med och bestämmer de kulturella ramarna för genusrelationerna. Det är sålunda ytterst relevant för vår analys att belysa den kulturella kontext Las Madres⁴ verkat i.

3.1.1 Machismo och Marianismo.

Machismo och *Marianismo* är ord som representerar diskursen om män och kvinnors roller i Latinamerika. *Machismo* står för mannens makt och *Marianismo* för den feminina renheten hos kvinnan (Stoner 1996 s 48-54). Machismo härstammar från spanska koloniala idéer och från den katolska kyrkan. Ordet *Marianismo* kan direkt härledas från Jungfru Maria. I machokulturen framhålls mannens överlägsenhet över kvinnan. Den stereotypa machomannen är stark, aggressiv, viril och otrogen av naturen medan kvinnan ses som beroende, uppoffrande och hängiven till familjen. Dessutom är mannen och kvinnan i detta kulturella ramverk tillskrivna olika samhälleliga sfärer. Männerna befinner sig i en värld av arbete, pengar och politik, medan kvinnans roll som moder betonas och hennes naturliga plats är i den privata sfären, hemmet (Fischer 1993 s 3-4).

I den latinamerikanska kulturen ses moderskapet ofta som kvinnans viktigaste uppgift. Kvinnan erhåller makt samtidigt som hon sätter barn till världen. Den störta andelen kvinnor i Latinamerika arbetar i hemmet och med omvårdnad av sina barn och är inte synliga på arbetsmarknaden (Stoner 1996 s 48-54). Machismo genomsyrar fortfarande i mångt och mycket det argentinska samhällets syn på män och kvinnor.

⁴ Förkortning av Las Madres de Plaza de Mayo

3.2 Den argentinska politiska och historiska kontexten.

I en analys av Las Madres är det viktigt att belysa den politiska och historiska kontext som de formats av, arbetat i och i ett senare skede även påverkat. Vi vill måla en överskådlig bild av kvinnan i den argentinska politiken för att ge en förståelse av vilket utrymme kvinnan fått i den offentliga sfären och sålunda av de förutsättningar under vilka kvinnorna i Las Madres verkade. Det smutsiga kriget 1976-1983 var den period av politiskt förtryck under vilken rörelsen Las Madres de Plaza de Mayo föddes.

3.2.1 Kvinnan i den argentinska politiken.

Det har funnit en rad stora kvinnliga profiler under Argentinsk politisk historia. Den kvinna som är mest känd för omvärlden och som troligen haft störst politisk makt är Eva "Evita" Perón. Evita var hustru till president Juan Perón tills hon avled i cancer år 1952. Evita var politiskt aktiv och älskad av en stor del av det argentinska folket (LiF 2002 s 12-13). Kvinnan fick rösträtt under Peróns styre år 1947 (Fischer 1993 s 8).

Maria Estela Martínez, känd som Isabel Perón, José Peróns tredje hustru blev Argentinas först kvinnliga president. Hon övertog presidentposten efter sin make då han avled 1974. Hon var politiskt oerfaren och landet var i kris då hon tog över och hennes tid som president var oglamorös och kortlivad. Hon avsattes vid militärkuppen 1976 (LiF 2002 s 14). Under hennes styre, år 1974, förbjöds försäljning av preventivmedel (Fischer 1993 s 11-13). Man bör uppmärksamma att dessa kvinnor, som haft en stor politisk makt, har klivit in i den offentliga sfären genom rollen som hustru.

Kvinnans politiska medverkan kan inte enbart analyseras utifrån kvinnans engagemang inom politiska institutioner och genom kvinnliga aktörer i den offentliga sfären. Kvinnans roll i den privata sfären och relationen mellan kvinnan och sociala rättigheter och reformer är centrala i analysen av kvinnan i politiken. 1960-talet var en viktig period av förändring i den privata sfären. En massiv expansion av utbildningsväsendet bidrog till en ökad utbildningsnivå hos kvinnorna vilket ledde till att de inkorporerades på arbetsmarknaden i betydligt större utsträckning än tidigare. Flower-power eran nådde även Sydamerika, trotsade den konservativa katolska synen på kvinnan och ökade hennes frihet bland annat genom konceptet p-piller. Feministiska idéer drog in över Argentina men blev inte långvariga. Både traditionella och marxistiska värderingar stod i konflikt med en feministisk kamp. Feminismen sågs som västerländsk och

imperialistisk och marxismen ansåg att ifrågasättandet av den patriarkala hierarkin var underordnad klasskampen (Feijóo 1998 s 31-32). Under 70-talet, vid tiden för demokratisering, växte feministiska organisationer fram igen. Kvinnoorganisationer, däribland Las Madres, hade spelat en central roll i kampen för demokrati och genusfrågan blev viktig under demokratiseringen (Feijóo 1998 s 33). Under president Alfonsín (1983-) förbättrades skilsmäso- och vårdnadslagen (Feijóo 1998 s 41). I Argentina, liksom i övriga Sydamerika, har den katolska kyrkan fortfarande ett stort inflytande vad gäller synen på familjen. Abort är fortfarande förbjudet men man kan se framsteg inom lagar som rör våld mot kvinnor och preventivmedel och mödrahälsovård (Cariboni 10/4 2005).

3.2.2 Det smutsiga kriget 1976-1983. De *försvunna*.

Argentinas politiska styre har under stora delar av 1900-talet varit starkt färgat av militärens närvaro. Militären har varit en central politisk kraft till vilken medborgare vänt sig under ett flertal oroliga epoker för återställande av ordningen (Guzmán 1994 s 58). Under första halvan av 70-talet var Argentina i ekonomisk och politisk kris, med stora inre motsättningar inom regerande parti samt med lågt folkligt stöd för etablissemanget (Guzmán 1994 s 19-23). 1976 genomförde militärjuntan en statskupp och behöll makten fram till 1983, främst under General Jorge Rafael Videla (Guzmán 1998 s 20,23). Denna juntaperiod benämns som The Dirty War och beskrivs som en brutal tid i Argentinas politiska historia, präglad av våld och terror. Här utövades en ny form av politisk rensning, där människor *försvann*⁵, utan att regeringen erkände sin inblandning eller explicit uttryckte någon strategi. Människor *försvann* utan att anklagas för någonting och en enorm misstro och rädsla spreds i det argentinska samhället då det var ovisst på vilka grunder man kunde befara att *försvinna* (LiF 2002 s 24, 27). Studenter och akademiker, såväl som arbetare och medlemmar i fackföreningar *försvann* (Feijóo 1998 s 31). Även religiös tillhörighet utgjorde en grund för militärens ogillande och många judar hamnade i koncentrationsläger (Guzmán 1994 s 29). Människor vågade inte uttrycka kritik mot regimen, och inte heller sin medkänsla för de vars anhöriga *försvunnit*. Koncentrationsläger upprättades kring Buenos Aires. Dessa läger existerade inte officiellt trots att tusentals människor fängslades och torterades där. Det beräknas att omkring 30 000 människor *försvann* under juntaregimen 1976-1983 (Guzmán 1994 s 31). Nästan en tredjedel av de som *försvann* var kvinnor, vilket visar kvinnornas utbredda engagemang i sociala rörelser och på kvinnors betydande roll som opposition mot regimen (Fischer 1993 s 11).

⁵ *Försvinna* = att bli bortrövad av militären, ofta med tortyr och mord som följd. Många hamnade i koncentrationsläger eller blev släppta över havet.

I början av 80-talet ökade de inre oroligheterna i Argentina, med ekonomisk kris och politisk splittring. För att legitimera regimen och ena det argentinska folket invaderade militären Falklandsöarna den 25 mars 1982 och försatte sig sålunda i krig med Storbritannien (Guzmán 1994 s 119-120). Britterna segrade och militärjuntan utsattes för internationell opposition och förlorade samtidigt stöd inom landet och kraften att upprätthålla sin politiska makt (Guzmán 1994 s 121). I december 1983 blev ledaren för Radical Party Raúl Alfonsín Argentinas president i en ny demokratisk ordning (Guzmán 1994 s 125).

3.3 Las Madres de Plaza de Mayo.

3.3.1 Las Madres tar upp kampen för de *försvunna*.

Las Madres de Plaza de Mayo är en rörelse som utgörs av argentinska mödrar och makar till *försvunna* och som gjort sig kända genom sin kamp mot militärjuntans systematiska *försvinnande* av människor. Las Madres demonstrerade för att få reda på sanningen om sina barn och för att utkräva ansvar av de, skyldiga till bortrövande, tortyr och mord. Las Madres forum var Plaza de Mayo, torget framför presidentpalatset Casa Rosada och regeringsbyggnaden. Då de samlades bar de vita schalar på huvudet, en symbol för sin roll som mödrar, då de vita schalarna symboliserade blöjor. Las Madres har sedan 70-talet arbetat för upprätthållandet av mänskliga rättigheter i Argentina.

De människor som *försvann* lämnade sina anhöriga i sorg, ilska och förtvivlan och med många obesvarade frågor. I det argentinska samhället spreds misstro mellan människor och av rädsla var det inte många som vågade höja sina röster mot regimen terror. Människors liv revs upp och ner och många kvinnor vars söner eller döttrar försvunnit spenderade mycket tid hos olika myndigheter, för att leta efter sina barn. Detta helt utan framgång då regering och polis inte enbart förnekade sin inblandning utan påstod att några *försvinnanden* inte ägt rum. En del mödrar kände igen varandra och började träffas för att kämpa gemensamt. Den trettionde april 1977 hade Las Madres sitt första organiserade möte på Plaza de Mayo (Guzmán 1994 s 39). Las Madres bestod ursprungligen av fjorton mödrar i åldrarna fyrtio till sextiotvå år, (Feijoó 1989 s 76) men redan i oktober var de över sjuttio mödrar som möttes på Plaza de Mayo och antalet växte inom några år till många hundra. Las Madres var noga med att poängtera att rörelsen inte var partipolitisk eller knuten till någon ideologi (Feijoó 1989 s 79). De ville uppmärksamma och motverka *försvinnandet* av söner och döttrar och veta sanningen om de *försvinnanden* som ägt rum (Feijoó 1989 s 75). Genom sitt

öppna ifrågasättande av militären och staten, tog sig Las Madres in i den offentliga sfären, och gjorde det privata högst politiskt.

Las Madres läts till en början hållas då militären inte såg dem som något stort hot. Inte heller fick de någon massmedial uppmärksamhet inom landet, då tidningarna var korrupta. Däremot uppmärksammade utländsk- och internationell media deras anmärkningsvärda demonstrationer på Plaza de Mayo. Las Madres blev ett explicit tecken på att brott mot mänskliga rättigheter var i görningen i Argentina, vilket väckte en internationell opposition. Militärens tag mot mödrarna blev allt hårdare, med våld och hot, och bortrövande av två av Las Madres ledande figurer. Las Madres fortsatte att kämpa. De publicerade en egen tidning och de började samarbeta med utländska människorättsorganisationer och stödföreningar.

3.3.2 Las Madres efter 1983.

Demokratien återupprättades 1983 med Raúl Alfonsín som president. Han utlovade ett återinförande av respekt för mänskliga rättigheter och han var till en början tydlig med budskapet att han inte accepterade militärens försök till amnesti av juntaregimens förövare (Guzmán 1994 s 125). Las Madres kämpade för att återfå sina barn och för att få veta sanningen om deras öden. Övergången till en demokratisk regim innebar sålunda inte slutet på deras kamp. De fortsatte att demonstrera för sina barn och de kämpade nu även för att de skyldiga måste ställas inför rätta. Under den demokratiska transitionen hjälpte Las Madres till att påverka agendan, bland annat genom att de internationellt fått en central roll som förespråkare för en demokratisk ordning i Argentina.

De hade till en början en bra relation till Alfonsín, men de fungerade snart som en opposition även till dennes styre, då han gjorde medgifter till militären och vände sin kapp efter vinden. Allmänheten ville i stort satsa på den nya demokratiska ordningen och på Alfonsín och Las Madres började framställas alltmer som Las Locas⁶. Alfonsín, liksom många andra, ville lämna juntaregimen till historien, medan Las Madres arbetade för att rättvisa måste skipas och ansåg att terrorn varken fick glömmas eller förlåtas.

1986 splittrades rörelsen och två grupper bildades, Asociación Madres de Plaza de Mayo och Línea Fundadora. Splittringen uppstod då en grupp, den grupp som blev Línea Fundadora, ville samarbeta med det politiska partiet vid makten, vilket gick emot Las Madres grundprinciper som en partipolitiskt obunden opposition (Feijoó 1998 s 37). Båda dessa organisationer har arbetat parallellt för mänskliga rättigheter, den ena i och den andra utanför den partipolitiska aktiviteten. Jämte dessa två har även Las Abuelas⁷ de Plaza de Mayo kämpat för att få klarhet och rättvisa kring *försvinnandena*. Hebe de Bonafini, mor till

⁶ Spanskt uttryck med betydelsen ”de galna mödrarna”

⁷ Spanska för far- och mormödrarna

försvunna Jorge och Raúl Bonafini, har sedan 1980 varit Las Madres president (Guzman 1994 s 100-103).

I Las Madres kamp för mänskliga rättigheter har även en kamp för sociala rättigheter förts och de har pressat för att förbättra vårdnadsrättslagar och för att åstadkomma förändringar i straffrättssystemet för politiska brott. De har haft både framgångar och politiska motgångar men Las Madres fungerade, och gör sig än idag påmind, som samhällets samvete, med krav på politisk öppenhet och sociala rättvisor.

4 Analys

4.1 Las Madres –en kvinnorörelse? – i kamp för kvinnan?

Det är viktigt att i en analys av jämställdhet inte enbart se på genombrott för kvinnans rättigheter eller könskvotering inom statliga institutioner. Vi måste se på genusrelationerna i samhället och i vardagen och på kulturellt knutna attityder män och kvinnor emellan.

Över hela den syd- och latinamerikanska kontinenten har kvinnor på den lokala nivån organiserat sig i tider av orättvisa. Dock oftare för män än emot dem. Kvinnors organisering för fattigdomsbekämpning, med workshops och soppkök, ger kvinnorna en ny roll i kommunerna och samhället och leder till ökad kunskap och erfarenhet samt personlig utveckling för kvinnorna (Fischer 1993 s 11). Las Madres är även den en kvinnoorganisation, som genom sitt arbete gett styrka och politisk medvetenhet till sina kvinnliga medlemmar. De har med andra ord bidragit till kvinnlig empowerment. Las Madres har haft som grundprincip att stå utanför politiska partier, som helt autonom från staten, vilket har gjort att de fungerat som en kraft ur det civila samhället. Detta i sig ha gett ett större utrymme för kvinnorna att utvecklas oberoende från statsmakten. Det som var gemensamt för kvinnorna i Las Madres var att de var mödrar till försvunna. De kom från olika samhällsklasser och stadsdelar och hade varierande intressen. Rai menar att skillnader i medlemmars bakgrund är en viktig och bra egenskap för utformningen av framtida rörelsers agendor (Rai 2000 s 5). Detta ger ett bättre utgångsläge för kvinnor att arbeta tillsammans i framtiden, då de kan samarbeta trots olikheter. I det långa loppet kan detta hjälpa mobiliseringen av kvinnor.

Det anses att kvinnors engagemang bland annat har förbättrat deras organisatoriska förmåga och hjälpt till att bygga nätverk som minskat kvinnors isolering och det hävdas att detta även ökat deras beslutsföret inom det egna hushållet. Detta kan i sin tur även öka jämställdheten i den privata sfären. Även om kvinnorna håller fast vid att definieras genom sin roll som mödrar och fruar så har de i viss mån frångått *marianisms* tappning av självuppoftning och är nu istället stoltare familjekämpar (Tiano 2001 s 231). Deras syn på sig själva förändras, vilket gör att deras omgivning kan förändras till en mer gynnsam miljö för jämställdhet.

Mödrar som förlorat anhöriga lider ofta av sorg, depression, mardrömmar, kronisk huvudvärk etc. (Gerrard, Burnett 2000 s 69). Las Madres organisering

bröt isoleringen av mödrar och skapade en medvetenhet om deras gemensamma identitet och mål. Detta stärkte deras ork att föra sin kamp mot militärregimen, och förebyggde kvinnornas nedbrytning.

Under tider av politisk terror i det argentinska samhället har det inte funnits forum för vanliga kvinnor att kunna utveckla sin offentliga identitet, och stärka sitt inflytande över politiken. Trots att kvinnan varit en del i den argentinska politiken tidigare så har detta skett genom intima förhållanden till män med makt. Både Eva "Evita" Perón och Isabel Perón fick en politisk roll på detta sätt (LiF 2002 s 12-13). Det nya med Las Madres var främst att de som kvinnorörelse gav utrymme för en dialog kvinnor emellan, vilket sägs vara en förutsättning för att även en förändring i de traditionella könsrollerna ska ske. Engagemanget i det långa loppet kan bidra till att utveckla en ny offentlig identitet, genom att den politiska medvetenheten kommer att växa parallellt med utvecklandet av denna (Cubitt, Grennsland 1997 s 57).

4.2 Det Privata blir Offentligt.

Feministisk teori har alltid kritiserat hur den republikanska och liberala traditionen har en tendens att skilja den privata och den offentliga sfären strikt ifrån varandra. Las Madres trotsade politisk terror men även uppdelningen mellan privat och offentligt. De visade hur det privata inte bör ses skilt från det offentliga.

När militärregimen intervenerade i den privata sfären, blev det privata även en del av den offentliga sfären. Detta skulle ur ett feministiskt perspektiv kunna ses som ett bra bevis på varför det privata inte ska ses skilt från den offentliga sfären (Freedman 2003 s 43). Offentliga faktorer började påverka den privata sfären och privata faktorer kom genom Las Madres att bli en del av den offentliga sfären. Med andra ord rubbades den stränga distinktionen mellan det offentliga och det privata. Feministisk teori hävdar att distinktionen mellan det privata och den offentliga sfären gör att kvinnan inte har möjlighet att uppnå jämställdhet då hon förpassas till det privata där politik inte anses höra hemma (Freedman 1997 s 45-46). Genom att Las Madres blev en del av den offentliga sfären, ökade de kvinnans möjlighet att uppnå jämställdhet, då de som kvinnor valde att inte förpassas till den privata sfären längre. Genom Las Madres blev alltså kvinnan synliggjord i politiken och därmed en del av den offentliga sfären. Detta betyder dock inte att kvinnan per automatik kommer uppnå jämställdhet. Det kan dock ses som själva startskottet. Jämställdhet kan uppnås genom politiken, och för att det ska låta sig göras måste kvinnan vara en del av den. Med andra ord måste det privata börja ses även som en del av det offentliga för att det ska ske en förändring i det patriarkiska systemet som genomsyrar både den privata och den offentliga sfären.

Sett ur ett feministiskt perspektiv så var Las Madres val att bli en del av den offentliga sfären något som borde bana vägen för ökad jämställdhet. Dock är det omtvistat om sättet som de valde ta sig in i det politiska egentligen var det ultimata. Las Madres tog nämligen sig in i den offentliga sfären i form av den traditionella rollen som tillskrivits kvinnan, genom rollen som de oroliga mödrarna respektive fruarna. Detta är ett återkommande fenomen på hela kontinenten. (Cubitt, Greensland 1997 s 56). Kvinnorörelser i Latinamerika har ofta karaktäriserats genom moderskap, som bärare av kulturella normer och traditioner. Begreppet moderskap har ofta varit vad som legitimerat rörelserna, tyvärr har dessa rörelsers arbete inte alltid inneburit någon framgång för kvinnlig representation inom politiken (Rai 2000 s 6).

Las Madres politiska aktivitet grundade sig på en identitet som avspeglade den kulturella kontexten. Främst i form av *marianismen*. Den kulturella kontexten spelade därmed en roll. Den bestämde gränserna för hur Las Madres kunde och fick ta sig in i den offentliga sfären utan att komma i konflikt med de rådande könsstrukturerna. Det har inom feministisk teori varit vanligt att detta har kritiserats, Vissa feministiska teoretiker menar att Las Madres genom att använda sig av den traditionella kvinnorollen i sin politiska kamp, hindrade att en ny identitet kunde växa fram i deras medvetande. Istället ökade de risken för att den sociala hierarkin som fanns i det privata enbart flyttades över och förstärkte den i det offentliga. Risken är således att den sociala och politiska identiteten som tillskrivits kvinnan enbart förstärks. (Cubitt, Greensland 1997 s 56).

Den kulturella kontextens påverkan behöver dock inte innebära något negativt. Situationen måste ses i sin helhet. Detta är något som Tredje världen feminism skulle framhålla. Då feministiska teorier ofta utgår från sin inhemska kontext, förknippar vi i västvärlden automatiskt moderskap i egenskap av politisk identitet med något negativt. Hade Las Madres något annat val? Måste inte en förändring ske gradvis? Var inte detta det enda sättet att faktiskt sätta sig emot en regim som inte respekterade mänskligt liv? Kvinnans aktivitet i den offentliga sfären, som har kvinnans reproduktiva roll som utgångspunkt och suddar ut gränserna mellan privat och offentligt, har ofta uppfattats som apolitisk. Detta apolitiska omdöme har ofta gett dessa kvinnor immunitet i sin protest mot förtryckande regimer (Tiano 2001 s 285). Enligt vissa feministiska teorier blev moderskapet även ett sätt för Las Madres att skydda sig gentemot eventuella våldshandlingar (Jelin 1997 s 78). Den kulturella och den historiska kontexten gav dem möjligheten att använda sig av en taktik där den kulturella och historiska traditionen utmanades med sin egen medicin. Den angav med andra ord gränserna men även möjligheten för Las Madres att förändra.

En av anledningarna att just mödrarna organiserade sig var att det ansågs mindre farligt än om männen gjorde det. Militären rättfärdigade sin politik genom att åberopa försvaret av kristna värderingar, med familj och moderskap som centrala begrepp. Det blev sålunda ett dilemma för militären att den första offentliga protest de möttes av kom från en grupp mödrar, som baserade sin kamp i samma katolska värderingar (Fischer 1993 s 109).

Det återkommande problemet inom feminismen är just hur jämställdheten ska uppnås. Antingen genom att framhäva kvinnans likhet eller olikhet gentemot

mannen ((Freedman 2003 s 17-19). Enligt den maternalistiska skolan så är det just könsskillnaden som bör användas för att stärka en kvinnas ställning i samhället. Moderskapet menar maternalisterna förknippas med de positiva egenskaper rollen som moder tillskrivs. Genom att Las Madres använde sig just av den traditionella rollen lyckades de göra något unikt, något som enbart en kvinna kan göra. De vann uppskattning, främst från omvärlden, av olika organisationer som jobbade för mänskliga rättigheter. De vann uppskattning just för sin olikhet (Lister 1997 s 150). Sett i det långa perspektivet var det just deras olikhet som sedan gav dem möjligheten att finnas i den offentliga sfären under självaste transitionsåren.

Dock återstår risken att Las Madres genom att framhäva sin olikhet som Pateman framhåller, konsoliderar kvinnors marginalisering i det långa loppet (Lister 1997 s 152). Vi måste dock kommentera Patemans uttalande, då hon glömmer att ta hänsyn till de rådande omständigheterna. Återigen så gavs det ingen plats för det civila samhället att vara en motpol till militärregimen. Om Las Madres inte lika fast byggt sin protest från en position som mödrar så skulle de ha setts som en legitim politisk opposition och mött hårdare militärt motstånd. Det var inte i första hand politik de sysslade med utan den privata sfärens angelägenheter. De har både använt sig av, trotsat och omdefinierat synen på moderskap. Det moderskap som Las Madres framhöll har kallats för militant moderskap. Här uppvisades moderskapet i en ny identitet, där privat sorg och passivitet förbytts mot aktivism (Feijoó, 1998 s 36). Las Madres, med Hebe de Bonafini i spetsen, trotsade bilden av mödrar som mjuka och lydande, då de använde sig av sin ilska och sorg och talade högt och utan omsvep om hur de hatade de skyldiga.

Ordet feminism har ofta uppfattats som fientlig mot män och mot familjen. Las Madres har inte strävat efter jämställdhet men argumenterar för att politiken kan bli bättre om kvinnans synsätt får större utrymme i den offentliga sfären. De uttryckte sina intressen utifrån moderskapet och familjen, inte utifrån en individbas. De bevisade att det gick att ta sig in i det offentliga utan att anta den identitet som den individbaserade, okroppsliga, historiskt mansdominerade politiska aktiviteten utgått från (Jaquette, Wolchik 1998 s 13).

Man kan se kritiskt på att deras politiska engagemang rättfärdigats genom att det grundat sig inom moderskap och ifrågasätta om detta är en fördel för jämställdhet inom den offentliga sfären. Man skulle också kunna påstå att de hjälpt till att motverka kvinnans kulturellt grundade marginalisering inom politiken då de revolutionerat begreppet moderskap, genom dess inkliv i den offentliga sfären.

4.3 I konflikt med feminismen ?

Det kan vara både farligt och bristfälligt att analysera kvinnor utanför deras kulturella kontext, samtidigt som det föreligger en risk att man rättfärdigar en marginalisering av kvinnan om man tar för stor kulturell hänsyn. Vi anser att vi med hjälp av ett västerländskt feministisk synsätt kan analysera Las Madres från ett kritiskt perspektiv. Genom Tredje världen feminismen argumenterar vi kanske främst till Las Madres försvar.

Västerländska feminister ser familjen som en patriarkal institution (Jaquette, Wolchik 1998 s 14). De ser ofta kvinnor i tredje världen som traditionella, politiskt omogna och i behov av utbildning och sekularisering, med västvärldens kvinna som förebild (Talpade 1997 s 82,85).

Feminister har kritiserat Las Madres för att förstärka uppfattningen om kvinnan som självupppoffrande. Las Madres har dock framhållit att deras arbete inte är självförnekande utan menar att omhändertagande är ett otroligt viktigt drag hos politiskt aktiva (Guzmán 1994 s 189). Vidare har en del beskyllt Las Madres för att de förstärker den patriarkala hierarkin då de tagit sig in i den offentliga sfären i form av kvinnans traditionella roll. Las Madres är dock inte intresserade av att eliminera genusbaserade identiteter utan vill skapa ett politiskt utrymme för maternella värderingar.

Las Madres har, liksom många andra kvinnorörelser både i Argentina och på övriga kontinenten, tagit avstånd från stämpeln feminist. De har inte velat föra en kamp för kvinnan eller kvinnans rättigheter specifikt, utan har arbetat utifrån krav på mänskliga rättigheter. De har jobbat med sakfrågor, främst med *försvinnandet* av deras söner och döttrar och har inte uppvisat ett ifrågasättande av den patriarkala struktur som dominerar det politiska livet i Argentina. De har inte heller ifrågasatt den sociala vikten i begreppet moderskap, även om de hjälpt till att omdefiniera det. Eftersom Las Madres inte trotsade de traditionella genusrelationerna skulle deras värderingar kunna uppfattas som rakt av anti-feministiska. Ur den maktposition de hamnade i skulle de kunna ha använt deras makt att pressa för kvinnans sak.

Las Madres politik baserades på grundläggande värderingar såsom försvaret av liv och rätten att älska. Feijoó menar att Las Madres arbete inte stod i konflikt med feminismen utan att deras värderingar fungerade som feministiska vindar, som upprätthöll ett feminint perspektiv i ett patriarkalt samhälle och som ifrågasatte det rådande politiska regelverket (Feijoó 1989 s 78). Utan att försöka överge sin femininitet eller roll som mödrar och fruar och utan att försöka ändra den patriarkala ideologin så lyckades de förändra det traditionella feminina medvetandet och dess roll i politiken (Feijoó 1989 s 77).

4.4 Mänskliga Rättigheter – Kvinnans rättigheter.

Mänskliga rättigheter innefattar både civila, politiska och sociala rättigheter. Det viktigaste är att alla i ett samhälle oavsett kön, etnicitet, ålder, språk, religion, eller politisk tillhörighet har en tillskriven frihet och behandlas lika (Jelin 1997 s 66, 68).

När Las Madres tog sig in i den offentliga sfären för att kämpa emot militärregimen, gjorde de även indirekt något för jämställdheten. En av grundrättigheterna som en människa har är rätten att ha rättigheter (Jelin 1997 s 67). När Las Madres tog sig in i den offentliga sfären synliggjorde de sig själva, och proklamerade därmed även för sin egen rätt att ha rättigheter. I det här fallet handlade det främst om politiska, d.v.s. att som medborgare har rätt till yttrandefrihet, demonstrationsfrihet o.s.v. Civila och politiska rättigheter har varit en del av den offentliga sfären och inte den privata sfären (Jelin 1997 s 71).

Genom att kvinnorna i Las Madres blev synliga i den offentliga sfären fick de indirekt möjlighet att påverka sina egna rättigheter. Detta gav dem senare möjligheten att agera som en aktör under själva transitionsåren. Las Madres fortsatte att ifrågasätta den nya demokratiska regeringen och presenterade en inte fullt så smickrande bild av President Alfonsín som den bild folket ville tro på (Guzmán 1994 s 155). Till skillnad från andra organisationer för mänskliga rättigheter vägrade Las Madres att acceptera politiska kompromisser, där militären hölls om ryggen (Guzman 1994 s 158).

I Latinamerika har många stater lidit stora svagheter i beskyddandet av medborgerliga rättigheter. Många statsmakter har agerat förtryckande gentemot sin befolkning och folkliga kamper för civila rättigheter har vuxit ur en kamp för mänskliga rättigheter. Under år av politiskt förtryck har många oppositionella grupper nått framgång genom att göra sin kamp till en kamp för universella mänskliga rättigheter. Dessa organisationers strävan har sålunda blivit en internationell angelägenhet (Blackwood 2000 s 32). Las Madres såg vikten av att uttala kampen för sina barn i form av en universell kamp för mänskliga rättigheter. Deras slogans innehöll krav som rätten till liv och rätten till frihet från politiskt förtryck och tortyr. De åberopade effektivt internationella standards, avtal och konventioner. De uppnådde på detta sätt erkännande och stöd från både FN och Amnesty International (Blackwood 2000 s 33).

Las Madres synliggjordes inte genom att vara kvinnor bakom framgångsrika män, utan som en oberoende kvinnorörelse, med möjligheten att föra fram sina intressen på den nationella men främst på den internationella agendan (Jelin 1997 s 77). Las Madres kan med sitt arbete för mänskliga rättigheter sägas ha ökat kvinnors inflytande i den offentliga sfären, främst då det skapades en dialog kvinnor emellan, utan statlig intervention. Enligt feministisk teori så ses inte staten som något neutralt, utan istället något som är maskulint, då den fortfarande kan sägas vara en del av det patriarkatiska systemet (Lister 1997 s 174). Genom att Las Madres stod utanför den patriarkiska institutionen, staten, gavs de möjlighet att utveckla andra värdegrunder. Guzmán menar att de alternativa

värderingar som Las Madres presenterade och deras ansträngningar för att etik och respekt för mänskliga rättigheter skulle bli en del av politiken, påminner om Gandhi och Martin Luther Kings arbete (Guzmán 1994 s 60).

Kampen för mänskliga rättigheter och mot statligt våld har också inspirerat i kampen mot våld i hemmet (Fischer 1993 s 209) vilket oundvikligen lett till att man politiskt uppmärksammat den patriarkala ordningen i den privata sfären. Att relationen mellan män och kvinnor i hemmet har blivit en politisk angelägenhet ger förhoppningar om ökat jämställdhet även i den privata sfären.

Las Madres har genom sitt arbete för mänskliga rättigheter proklamerat för sina egna rättigheter och indirekt vunnit terräng vad gäller rättigheter för kvinnan.

4.5 Las Madres demokratiska påverkan – demokratis jämställdhet.

Las Madres engagemang kan inte ses skild från den demokratiska utvecklingen i Argentina. De skapade utrymme för det civila samhället att åberopa mänskliga rättigheter. Indirekt skapades därmed möjligheten för kvinnan att på riktigt börja forma sin egna politiska identitet.

Las Madres organiserade den första offentliga protesten mot diktaturen (Fischer 1993 s 12). Las Madres internationella uppmärksamhet var ett viktigt led i den internationella opposition som växte mot militärregimen, vilken utgjorde en av anledningarna till juntans fall och demokratis återinförande.

En av demokratis viktigaste beståndsdelar är det civila samhället. Ett av juntaregimens mål var att försvaga det civila samhället och sprida rädsla och misstro mellan människor. Las Madres organiserade sig i denna tid av oro och uppvisade ett samarbete och ett engagemang som utgjorde en styrka i det civila samhället i Buenos Aires, som i övrigt var under en nedbrytningsprocess. De gav mod och hopp åt det civila samhället och redan här slår deras demokratiska påverkan igenom (Tiano 2001 s 291). Under transitionen var de organisationer där medlemskapet korsade social klass och partipolitiska sympatier viktiga krafter för det civila samhällets återuppbyggnad. De utmanade politiska strukturer från den odemokratiska tiden. Dock innebar Las Madres autonoma ställningstagande också problem då staten demokratiserats och man återgick till partipolitiska diskussioner, vilket marginaliserade de som spelade utanför dessa ramar (Jaquette, Wolchik 1998 s 6). Las Madres närvaro i sig är ändå ett bevis på hur de nu är en del av Argentinas offentliga sfär. Det får inte heller glömmas hur det globala samhället har fått en allt viktigare roll och inflytande på den lokala nivån. Ibland kan det civila samhällets kontakt med det internationella samhället resultera i mer maktbefogenhet för det civila samhället än om det verkat enbart i den inhemska kontexten.

Las Madres hade kontakt med utländska journalister och började redan i slutet av 70-talet att samla ihop pengar och resa utomlands för att vinna internationellt stöd i sin kamp. De lyckades få intervju med representanter för US State Departement, de talade hos FN och de besökte påven i Rom (Fischer 1993 s 113). De har stödorganisationer i ett flertal andra länder, vilket hjälper att hålla uppe ett internationellt tryck för demokratins upprätthållande i Argentina. Genom att bibehålla en kontakt med andra maktcentrum, utanför Argentina, kan Las Madres fortsätta att agera som en stark kraft i den inhemska politiken.

Las Madres har t.o.m. blivit nominerade till Nobels fredspris (Guzmán 1994 s 99). Detta är ett bra bevis på hur det internationella samhället ser Las Madres som en grupp som gjort mycket för demokrati.

En av demokratins värdegrunder är jämställdhet. Genom att Las Madres har gjort något för den argentinska demokratin så anser vi att de indirekt även har gjort något för jämställdheten. I alla fall gett förutsättningen för den att kunna utvecklas.

4.6 Globalt & lokalt, spillover-effekten.

Las Madres anmärkningsvärda kamp har varit en inspiration för människorättsorganisationer över hela kontinenten (Fischer 1993 s 12).

Kvinnorörelser såsom Las Madres och Las Abuelas de Plaza de Mayo har inspirerat rörelser på andra platser i världen i sin kamp för mänskliga såväl som sociala och ekonomiska rättigheter. Feijóo nämner att en organisation som heter The Madres of East Los Angeles mobiliserat kvinnor på basis av deras roll som mödrar och organiseras sig på samma sätt som Las Madres de Plaza de Mayo för att påverka den lokala politiken i förorten (Feijóo 1998 s 30).

Las Madres har även stått som förebild för Coordinadola National de Viudas de Guatemala (GAM), som är en människorättsorganisation som består av guatemalanska kvinnor (Gerrard-Bunnet 2001 s 74).

Las Madres har stödorganisationer över hela världen. Det finns en gata i Spanien, ett torg i Holland och en skola i Frankrike uppkallade efter dem (Fischer 1993 s 137). Genom att Las Madres stått som förebild för andra kvinnoorganisationer har de bidragit till arbete för demokrati och sociala och mänskliga rättigheter i övriga världen. De har visat att kvinnor kan organisera sig och påverka samhället, både i lokal och global politik. Las Madres har inspirerat andra kvinnor ta sig an politiska kamper, vilket har lett till kvinnlig empowerment samt framsteg för sociala rättigheter i dessa kvinnors samhällen. Detta visar på att Las Madres indirekt även kan sägas ha förbättrat jämställdhet på andra platser i Latinamerika.

5 Diskussion

Vi vill än en gång poängtera att vi ingalunda ifrågasätter Las Madres politiska påverkan för ett bättre argentinskt samhälle. Vi vill försöka uttrycka ”beröm” för vad de åstadkommit men vill, av hänsyn att inte förringa feministiska rörelsers explicita kamp för jämställdhet, vara försiktiga med att tillskriva Las Madres framsteg i en kamp de inte fört.

Las Madres anser vi vara en rörelse som främst kan beskrivas som en kvinnorörelse som arbetade för mänskliga rättigheter. De jobbade inte explicit för jämställdhet, men deras arbete kan ändå ses som ett framsteg även för kvinnans rättigheter i samhället.

Detta kan styrkas med flera argument som vi har redogjort för under analysen. Las Madres är en kvinnorörelse som lyckats skapa utrymme för kvinnors möjlighet att utveckla en ny identitet utan att sudda ut den feminina rollen. Deras organisatoriska kraft gav möjlighet för kvinnor i Argentina att erhålla ökad kunskap och erfarenhet samt personlig utveckling. Deras rörelse erbjöd ett forum för kvinnorna att utveckla en identitet, en politisk identitet, vilket banade vägen för en kvinnlig aktivitet i den offentliga sfären. Genom att Las Madres blev en del av den offentliga sfären ökade de kvinnans möjlighet att uppnå jämställdhet. Att det skapades utrymme för kvinnor att utveckla en politisk identitet betyder dock inte per automatik att jämställdhet kommer att uppnås. Även Las Madres val att använda sig av den traditionella rollen för att ta sig in i den offentliga sfären kan ifrågasättas då den kan leda till att kvinnan fortsätter att bli marginaliserad i politiken, d.v.s. att den sociala och politiska identiteten som grundar sig i *marianismen* och *machismen* enbart förstärks. Vi anser dock, till Las Madres försvar, att analysen av betoningen på moderskap måste ske med hänsyn till den kulturella och politiska kontexten. Las Madres kämpade för sina barn, och mödrar var därför vad de kämpade i egenskap av, vilket till en början även gav dem politisk immunitet. Viktigt att uppmärksamma är även att Las Madres, trots att de inte ifrågasatte genusbaserade identiteter och det patriarkala systemet, revolutionerade begreppet moderskap. De trotsade den traditionella självupppoffrande rollen som tillskrivits moderskapet och förbytte den mot en politiskt medveten, aktiv roll. De trotsade uppdelningen mellan det privata och det offentliga och begärde utrymme för maternella värderingar i politiken. Att kvinnans plats i politiken växer och att frågor som rör den privata sfären och sociala rättigheter blir politiska angelägenheter måste ses som ett framsteg för kvinnan, och i förlängningen som ett framsteg för jämställdhet.

Las Madres har även verkat för demokrati och sociala rättigheter och hjälp till att stärka det civila samhället i Argentina. Då en av demokratins värdegrunder är jämställdhet så anser vi att Las Madres demokratiska arbete förbättrade

förutsättningarna för att jämställdhetsarbetet skulle kunna framskrida i ett senare skede. Las Madres var en av de krafter ur det civila samhället som höjde sina röster mot den förtryckande regimen. Genom deras protester vann de internationell uppmärksamhet och opposition mot militärregimen och de hjälpte till att återinföra demokrati. Las Madres arbete för mänskliga rättigheter gav dem utrymme att kräva sina egna rättigheter, d.v.s. rätten att inneha politiska rättigheter. De synliggjorde kvinnan i politiken, vilket är en förutsättning för att jämställdhet ska kunna erhållas i det offentliga.

Kampen mot politiskt våld har även fört in diskussionen om våld inom hemmet och politiskt arbete har satt igång kring fenomenet för att förbättra kvinnans situation. Detta kan ses som ett starkskott för jämställdhet i den privata sfären.

Las Madres har inspirerat kvinnorörelser i andra delar av världen, främst i Latinamerika och sålunda indirekt empowered kvinnor över kontinenten och stärkt dem i deras lokala kamper för rättvisa. Vi vill därför påstå att de även hjälpt till att påverka processer som leder fram till jämställdhet på olika ställen i Latinamerika.

Våra slutsatser är baserade på en teoretisk diskussion för att styrka vår tes, och inte på några empiriska indikatorer som bevisar den. Orsak och verkan sambandet i våra slutsatser kan ifrågasättas, då vi inte framlagt empirisk material som skulle kunna styrka den direkta kopplingen mellan Las Madres arbete och jämställdhet. Vårt syfte har dock inte varit att komma med några konkreta svar i form av vad som är rätt och fel och strikt bevisbart. Det har istället varit att försöka ge en alternativ syn på kvinnorörelsers roll i demokratisk utveckling och deras användning av moderskapet som ett politiskt verktyg.

6 Referenser

- Amerikanskt, Elektroniskt uppslagsverk (2004), Laddat ned 18 april 2005
http://en.wikipedia.org/wiki/Third-World_Feminism
- Avhandling om våldtäkt i krig av Cecilia Widerberg åt Röda Korset 2002
www.redcross.se/rkcstockholm/Cecilia%20Widerberg%20-%20%20 uppsats.pdf Laddat ner den 18 april 2005.
- Blacklock, Cathy, Macdonald, Laura, 2000. "Women and Citizenship in Mexico and Guatemala", s.19-40 i Rai, Shirin M., *International Perspectives on Gender and Development*, London: Macmillan Press LTD.
- Cariboni, Diana, Women in Latin America: Politics, a Territory still to be Conquered, <http://www.ipsnews.net/interna.asp?idnews=278112>
- Cubitt, Tessa, Greenslade Helen, 1997. "Public and Private Spheres: The End of Dichotomy", s 52-64 i Dore, Elisabeth (ed) *Gender Politics in Latin America Debates in Theory and Practice*. New York: Monthly Review Press
- Fischer, Jo, 1993. *Out of The Shadows: Women, resistance and Politics in South America*. London
- Feijó, María del Carmen, 1998. "Democratic Participation and Women in Argentina", s.47-75 i Jaquette Jane S, Wolchik, Sharon L *Women and Democracy*, Baltimore: The John Hopkins University Press.
- Freedman, Jane, 2003. *Feminism – en introduktion*. Malmö: Liber AB
- Gerrard-Bunnett, Virginia, 2001. "Profile Guatemala", s.68-79 i Kumar, Krishna, *Women and Civil War: Impact, Organizations, and Action*, Colorado: Lynne Rienner Publisher.
- Guzmán Bouvard, Marguerite, 1994. *Revolutionizing motherhood: The Mothers of the Plaza de Mayo*. Wilmington
- Jaquette S, Jane, 1989. *The Women's Movement in Latin America: Feminism and the Transition to Democracy*. Boston ; London: Unwin Hyman
- Jaquette, Jane S., Wolchik, Sharon L., 1998. *Women and Democracy: Latin America and Central Eastern Europe*, Maryland: The John Hopkins University Press.
- Lister, Ruth, 1997. *Citizenships: feminist perspectives*. Basington: Bacmillan
- Mcbride, Stetson, Dorothy, Mazur g, Amy, 2003. *Reconceptualizing the women's movement: discourses, actors and states*. Presented at the 2003 International Studies Association Annual Convention. Panel: State, Governance, and Knowledge: Feminist discourse. <http://libarts.wsu.edu/polisci/rngs/pdf/stetson-mazur-isa.pdf>
- Murphy, Maria, 1998. *Jämställdhet – ett missförstått begrepp: en uppsats om bristande teoretiska resonemang och förvirrade tillämpningar av jämställdhetsbegreppet*. Linköping: Univ., Centrum för studier av människa, teknik och organisation. CMTO research papers. 1998:06

- Rai, Shirin M., 2000. *International Perspectives on Gender and Development*, London: Macmillan Press LTD.
- Steans, Jill, 1998. *Gender and International Relations: an Introduction*. Cambridge: Polity Pr
- Stoner, K. Lynn, 1996. *Encyclopedia of Latin American History and Culture* vol 3, pp 48-54, London: Charles Scribriers's sons. Laddat ned 10 april 2005. <http://www.germantownacademy.org/academics/us/ModLang/Spanish/asuntos/stwk99/Malissa/tsld003.htm>
- Talpade Mohanty, Chandra, 1997. "Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses", s.79-86 i Visanathan, Nalini, Duggan, Lynn, Nisonoff, Laurie, Wieggersma, Nan, *The Woman, Gender and Development Reader*, Ney Jersey: Zed Books LDT.
- Tiano, Susan, 2001. "The role of women", s.263-296 i Hillman, Richard S., *Understanding Contemporary Latin America*, Lynne Rienner Publisher: Colorado. Second Edition
- M. Alexander Jacqui, Talpade Mohanty Chandra *Feminist Genealogies, Colonial Lagacies, Democratic Futures*, Mew York and London: Routledge.
- Utrikespolitiska Institutet, 2002. Länder I fickformat nr 715 Argentina. Stockholm.
- Yepes, Enrique, 2003. Las Mujeres latinoamericanas en la búsqueda de transformacionessociopolíticas. Laddat ned 10 april 2005. <http://www.bowdoin.edu/eyepes/latam/mujeres.htm>

